

e-ISSN: 2980-2628 | www.jomiss.com.tr

CİLT 1, SAYI 1, Haziran 2023 | VOLUME 1, ISSUE 1, June 2023

Atıf Bilgisi | Reference Information

Üçler Bulduk, "Osman Turan ve Selçuklu "Türkiye"sinin İnşa Süreci", *Journal of Migration and Settlement Studies*, C. 1, S. 1, Haziran 2023, s. 52-61.

Makale Türü | Article Type

Araştırma Makalesi | Research Article

DOI No: 10.29329/jomiss.2023.560.4

Geliş Tarihi | Received Date
2 Mayıs 2023 | 2 May 2023Kabul Tarihi | Accepted Date
9 Haziran 2023 | 9 June 2023

Osman Turan ve Selçuklu "Türkiye"sinin İnşa Süreci Osman Turan and the Construction Process of Seljuk "Turkey"

 Üçler BULDUK •

Özet

"Türkler nasıl Orta Asya'dan Anadolu'ya göç edip yerleştilerse, Osman Turan da yerinde bir karar ile, tıpkı ataları gibi, Orta Asya Türk tarih ve medeniyetinden, Türklerin bu yeni vatanının tarihine geçti ve Anadolu'da karar kıldı. Gerçekten Anadolu Selçuklu Tarihi, hayatının sonuna kadar Osman Turan'ın ilmi çalışmalarının ağırlık noktasını teşkil etti" der, Mehmet Altay Köymen, meslektaş Osman Turan'ı tanımlarken. Pek çoğu hâlâ aşılammış olan eserlerine bakıldığında da O'nun ilmi hayatını Türklerin Anadolu muhaceretine, Selçuklu tarihine ve Türk-İslam fikriyatına hasrettiğini görebiliriz. Osman Turan, Malazgirt Zaferi'nin 900. yıldönümüne yetiştirmeye çalıştığı "Selçuklular Zamanında Türkiye" adlı muhteşem eserinde, Anadolu'nun Türkleşmesi hadisesinin Selçukluların tarihi rolleri ile büyük Türk muhaceretinin önemini kavranmadığı için batılılar tarafından tam anlaşılmadığını belirtir. Bu nedenle "Anadolu'ya vuku bulan nüfus akınının azametini bilmeyen birtakım âlimler bu memleketin Türkleşmesini ya yerli halkların imhası veya toptan din değiştirmeleri neticesi sanarak bu sakat görüş üzerinde fikirler bina etmişlerdir" yorumunda bulunur. Ancak bu yanlış düşüncenin çağdaş versiyonları hâlâ mevcudiyetini korumaktadır. A. C. S. Peacock örneğinde görüleceği gibi "Türkiye" teriminin Ortaçağ'daki Müslüman Anadolu'ya uyarlanması anakronistik bir yaklaşım olarak niteleyenler veya "Türkiye Selçukluları" tabirini günümüzde de kabullenemeyenler bulunmaktadır.

Küçük Asya, Rum veya Anadolu Selçukluları gibi tanımlamalardan "Türkiye Selçukluları"na geçiş sürecinin fikri temelleri ve inşa süreci makalenin asıl konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osman Turan, Türkiye Selçukluları, Türkleşme, İskân.

Abstract

"Just as the Turks migrated and settled in Anatolia from Central Asia, Osman Turan, like his ancestors, made the right decision to move from the Turkic history and civilization of Central Asia to the history of this new homeland of the Turks, and settled in Anatolia. Indeed, the History of the Anatolian Seljuks constituted the center of Osman Turan's scholarly work until the end of his life" says Mehmet Altay Köymen, describing his colleague Osman Turan. When we look at his works, many of which have not yet been surpassed, we can see that he devoted his scholarly life to the Turkish migration to Anatolia, Seljuks history and Turko-Islamic intellectualism. In his magnificent work "Turkey in the Time of the Seljuks", which he tried to bring to the 900th anniversary of the Victory of Manzikert, Osman Turan states that the Turkification of Anatolia was not fully understood by Westerners because the historical role of the Seljuks and the importance of the great Turkish migration were not understood. For this reason, he comments that "Some scholars, ignorant of the enormity of the population influx into Anatolia, assumed that the Turkification of this country was the result of either the extermination of the indigenous peoples or their mass conversion and built their ideas on this lame view". However, contemporary versions of this wrong thought still exist. A.C.S. Peacock's example shows, there are those who consider the application of the term "Turkey" to Muslim Anatolia in the Middle Ages as an anachronistic approach, or those who cannot accept the term "Türkiye Selçukluları" (Seljuks of Turkey) even today.

The intellectual foundations and the construction process of the transition process from definitions such as Asia Minor, Rum or Anatolian Seljuks to "Seljuks of Turkey" constitute the main subject of this article.

Keywords: Osman Turan, Seljuks of Turkey, Turkification, Settlement.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Ankara, bulduk@ankara.edu.tr, Orcid: 0000-0003-1659-4387, Ror ID: <https://ror.org/01wntqw50>, Türkiye.

Giriş

Osman Turan'ın Selçuklu tarihçiliğindeki ve özellikle Türkiye tarihi hususundaki yerini iki ana veri üzerinden incelemek gerekmektedir. İlk olarak onun bize bıraktığı her biri birbirinden değerli eserleri ve ikinci olarak onun şahsi, ilmî ve fikrî dünyasını bize aktaran, değerlendiren çalışmalar. Bu açıdan Osman Turan'ın hayatı ve eserleri hakkında en mufassal bilgileri Ali Birinci'de bulmaktayız¹. Osman Turan'ın muhteşem eseri *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi* adlı eserinin ölümünden sonraki baskısına Mehmet Altay Köymen'in yazdığı takdim yazısı da ayrıca kayda değerdir². Bu itibarla M.A. Köymen'in bazı dergi ve mülakatlarda yazıya geçmiş olan Osman Turan ile ilgili hatıralarının bir kısmını bu satırların yazarı bizzat kendisinden işitti. Köymen'in doktora talebesi olan merhum Salim Koca da İslam Ansiklopedisi ve çeşitli dergilerde Osman Turan'ı yazmıştır³. Ayrıca Osman Turan'daki tarih metodolojisini yazan Mehmet Öz'ü de unutmamak gerekir⁴. Son olarak merhum Prof. Dr. Mustafa Kafalı'nın Osman Turan hakkındaki düşüncelerini de ayrıca zikretmeliyiz. Zira Osman Turan'ın Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki son yıllarına yetişen (1953-1954) Mustafa Kafalı, ilerleyen yıllarda onunla ünsiyetini devam ettirmiştir. Dolayısıyla Kafalı hocanın hatıraları da oldukça mühimdir⁵. Osman Turan hakkında çeşitli mahfillerde pek çok şey konuşulmuş, yazılmış ise de bunlar mahiyet itibarıyla Ali Birinci ve Mehmet Altay Köymen'in yazdıklarını aktarmaktan öteye geçememiştir. Osman Turan'ın eserleri ise Selçuklulardan Cumhuriyete, coğrafyadan vatana Türkiye'nin oluşum sürecini anlamada bize kılavuzluk etmektedir.

Selçuklu “Türkiye”sinin İnşa Süreci

Mustafa Kemal Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu unsuru olan Türklüğün muasır medeniyetler içerisinde yer almayı hak eden köklü bir geçmişe ve yüksek bir kültüre sahip olduğunu işaret etmiştir. İşte bu maksatla 1931 yılında Türk Tarihi Tetkik Encümeni adıyla Türk Tarih Kurumu'nu ve Türk Dili Tetkik Encümeni adıyla da 1932 yılında Türk Dil Kurumu'nu oluşturmuş ve nihayet Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kurulması talimatını vermiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Tarih bölümünün ilk talebelerinden olan merhum Halil İnalçık, Atatürk'ün Türk Tarih Tezi'ni hayata geçirmek ve onu bilimsel yollardan desteklemek için Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni kurduğunu ileri sürer⁶. Bu tez, Türklerin insanlık tarihi içerisinde ve kadim medeniyetlerin bir parçası olarak var olduğunu esas alır⁷. Bu kadim kültürün son durağı olan Anadolu'nun nasıl Türkiye haline geldiğinin akademik laboratuvarı olacak bu fakülte genç cumhuriyetin inşasında da mühim bir rol oynayacaktır. Bu amaçla öğretim üyesi ve öğretmenler yetiştirilecektir ki buna büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim Osman Turan da 1936 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin ilk öğrencilerinden biri olmuştur.

Şüphesiz Türk hocalar içerisinde en tanınan şahsiyet Fuat Köprülü idi. Köprülü'nün en önemli vazifesi Türk ilim adamları namzetlerini tespit ve onları yetiştirmektir. Cumhuriyet ideolojisinin yerleştirmeye çalıştığı Türk Tarih Tezi ancak bu yolla ilmî ve millî bir karaktere bürünebilirdi. Nitekim Fuat Köprülü, Ortazamanlar/Ortaçağ kürsüsünün başında iken talebelerden bazılarını ilmî yardımcı, yani bir anlamda burslu doktora öğrencisi olarak yanına aldı. Osman Turan onun ilk ilmî yardımcısı olmuştur. Merhum Mehmet Altay Köymen, Fuat Köprülü'nün pek çok talebe yetiştirdiğini ancak bu talebelerden sadece Osman Turan'ın, M. Altay Köymen'in, Neşet Çağatay ve Selahattin Çetintürk'ün

1 Ali Birinci, *Osman Turan*, Alternatif Yay., 2002.

2 Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyesi Tarihi C.I-II*, Nakışlar Yayınevi (5 Baskı-Tarihsiz); M. Altay Köymen, Takdim: “Osman Turan'ın Hayatı, Eserleri ve Fikirleri”, s. 13-36

3 Salim Koca, “Selçuklu Devri Tarihçisi, Fikir ve Siyaset Adamı Olarak Osman Turan (1914-1978)”, *Türk Yurdu*, S. 281, Ocak 2011.

4 Mehmet Öz, “Osman Turan'ın Tarih Metodolojisi”, *Türk Kültürü*, S. 424, 1998, s. 34-39.

5 Mustafa Kafalı, “Trabzon'un Yetiştirdiği Mümtaz Sima; Osman Turan”, *Trabzon Tarihi İlmî Toplantısı, Bildiriler*, Trabzon 1999, s. 17-21.

6 Halil İnalçık, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluşu ve İlk Yılları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, Ankara 2003, s. 201.

7 Türk Tarih Tezi'nin ilmi esasları “*Türk Tarihi'nin Ana Hatları*” adlı çalışmayla taçlandırılır. Ayrıntıları için bkz. Semavi Eyice “Atatürk'ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü: Türk Tarihinin Ana Hatları”, *Belleken*, C. 32, S. 128, 1968, s. 509-528.

doktora hocalığını yaptığını belirtir. Ancak başlı başına bir okul ve ekol oluşturan Fuat Köprülü pek çok talebenin elinden tutmuş, onlara örnek olmuş bir şahsiyettir. Nitekim onun farklı alanlarda yapmış olduğu her bir çalışma talebelerinin ihtisas alanını belirlemiştir. Osman Turan, İbrahim Kafesoğlu ve Halil İnalçık buna bariz misaller olarak gösterilebilir. Merhum İnalçık hocanın, 1941 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yeniçağ kürsüsüne “*ilmî yardımcı*” olarak girmesine vesile olan Köprülü’dür. Köprülü’nün “*Ortazaman Türk Hukuki Müesseseleri*” (1938) hakkındaki makalesi İnalçık Hoca’yı Osmanlı tarihine yöneltmiştir. Keza Köprülü’nün “*Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları*” (1943) adlı çalışması Osman Turan’ın “*Türkiye Selçukluları*” alanına kaymasına neden olmuştur. Oysaki Osman Turan 1941’de “*12 Hayvanlı Türk Takvimi*” adlı çalışmasıyla doktor; 1944’te ise, daha önce kaleme aldığı “İlig” ve “Terken” unvanı gibi çalışmalarını topladığı “*Ortazaman Türk Devletlerinde Unvanlar*” adlı takdim tezi ile doçent unvanını almıştır. Ancak doçentliğini aldıktan sonra Fuat Köprülü’nün ilham verdiği şekilde asıl ses getiren eserlerini vermeye başlamıştır. Aksaray’ın Müsameretü’l-Ahbar, Selçuklu Vakfiye Örnekleri, Münşeat Mecmuaları, Tarihî Takvimler gibi kaynak eserleri peş peşe yayımlayan Osman Turan, böylece çalışma alanını Selçuklu Anadolu’suna yönelttiğini de göstermiş oluyordu⁸. Mehmet Altay Köymen, Osman Turan’ın doçentlik unvanını alarak hareket serbestisine kavuştuğunu, ilmî çalışma planında da bir değişiklik yaptığını belirterek şöyle der; “*Türkler nasıl Orta Asya’dan Anadolu’ya göç edip yerleştilerse Osman Turan da yerinde bir karar ile tıpkı ataları gibi Orta Asya Türk tarih ve medeniyetinden Türklerin bu yeni vatanının tarihine geçti ve Anadolu’da karar kıldı. Gerçekten Anadolu Selçuklu Tarihi, hayatının sonuna kadar Osman Turan’ın ilmî çalışmalarının ağırlık noktasını teşkil etti.*”⁹

Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki Türkiye’nin ilmî ve fikrî inşa süreci, onun ölümüyle birlikte inkıtaya uğramış, 1940 ve sonrasındaki gelişmeler günümüzü de etkileyen ve süregelen farklı algı ve değerlendirmelere kapı aralamıştır. Aslında bu değerlendirmeler tarih üzerinden, özellikle Türk tarihi üzerinden yürütülen iki ana akımın insanı ve hayatı nasıl algıladığı ile de ilgilidir. Türkiye’nin sosyo-politik hayatı ile tarihi ve tarihçiliğinin koşut gittiği esasına dayanan eleştirilere örnek olarak Halil Berktaş’ı zikredebiliriz. Berktaş, Türk siyasi hayatının geçirdiği evrelerle, her biri ayrı bir nesli ve evreyi karşılayan şahsiyetleri, zorlama da olsa eşleştirir. Örneğin, “*dilde, fikirde, işte birlik*” şiarıyla Türk aydınlarına ilham olan Yusuf Akçura’nın tarihçilik anlayışında ona göre gezginci, kozmopolit ve devrimci bir milliyetçilik vardır. Onun dönemi Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş felsefesi ve dönemiyle ilişkilendirilir. Fuat Köprülü ise, Osmanlı’nın son döneminden cumhuriyetin kuruluşuna uzanan bir fırsatlar devrinin, liberal-milliyetçi tarihçilik anlayışının sembol şahsiyetidir. Berktaş, Halil İnalçık’ı Köprülü’nün takipçisi olarak tanımlasa da onu, farklı bir nesil, daha yumuşak ve rafine bir kararsızlık olarak niteler ve bunu kariyerini Batı’da sürdürmesiyle açıklar.¹⁰

Osman Turan’ı da etkileyen 1944 Türkçülük-Turancılık Davası’nın da bir misal olacağı üzere, devletin egemenlerinin millî ve dinî değerlere olumsuz yaklaşımı gittikçe daha bariz hâle gelecek, çok partili sisteme geçişle, ilmî ve fikrî temelde devletin kuruluş felsefesi olan millî söylemler, bir anlamda muhalefette kenetlenecektir. Bu süreçteki keskin ayrışmalar, Türk tarihi ve tarihçiliğindeki kategorik nitelermelerde kendini gösterir. Aynı damardan beslenen ve aynı tarih anlayışından gelenler de bu tasniften ari tutulmaz. Örneğin, Türkiye’nin önde gelen tarihçilerinin, tarihçilikle ilgili makalelerinin derlendiği “*Millî Tarihin İnşası*” adlı çalışmaya¹¹ yapılan kritikte Y. Akçura, F. Köprülü ve N. Atsız’ın “*Türkçü bir tarih yazımı*” tutumu sergilediği, İ. H. Uzunçarşılı, İ. Kafesoğlu ve Osman Turan’ın ise “*İslamist bir tarih yazımı*”nı tercih ettiği iddia edilir. Ayrıca Mükrimin Halil Yinanç ve kısmen Osman Turan’da Anadolu/Türkiye merkezli ilmî ve fikrî bir akımın izleri sürülür¹². Anadolu Selçukluları’yla ilgili en son çalışmalarında A.C.S. Peacock, Claude Cahen ve Osman Turan’ın başyapıtlarının ardından, Türkiye’de yapılan yayınların yeni bir şey getirmediğini -haklı olarak- söylese de onların Selçuklularla ilgili fikirlerini sübjektif biçimde eleştirmekten de kaçınmaz. Selçuklu Anadolu’sunun, Anadolu Türkiye’si ile özleştirdiği varsayımı ve Selçukluların, Osmanlıların apaçık öncülü olduğu fikri, Peacock nazarında büyük ölçüde rakipsizliğini sürdürmektedir. Ancak ona göre bu paradigma,

8 Osman Turan’ın eserleri için bkz. Salim Koca, “Turan, Osman”, *DİA*, C. 41, s. 410-412.

9 Mehmet Altay Köymen, Takdim: “Osman Turan’ın Hayatı, Eserleri ve Fikirleri”, s. 16.

10 Üçler Bulduk, “Halil İnalçık’ın Ardından”, *OTAM*, S. 40, Güz 2018, s. 1-8.

11 Ahmet Şimşek-Ali Satan, *Millî Tarihin İnşası*, Tarihçi Kitabevi, 2011.

12 Kasım Bolat, “Millî Tarihin İnşası”, *Tarih Okulu*, S. XI, 2011, s. 131-138.

özet olarak Türk tarihinin bütünlüğü üzerine kurulu ve 1922'de Ziya Gökalp'in "*Türk Devleti'nin Tekamülü*" eserinde ilk kez dile getirilişinden itibaren bozulmadan kalmıştır. Peacock, "*Selçuklular Zamanında Türkiye*" (1971) adlı eseri ile Osman Turan'ın, Claude Cahen'in "*Pre-Ottoman Turkey*" adlı klasiğinden ayrıntı ve derinlik açısından daha üstün olduğunu ikrar eder. Ancak onun asıl itirazı, Osman Turan'ın "*Türkiye Selçukluları*" tabirini kullanması ve böylece Anadolu tarihini Türkiye tarihi ile eş hâle getirmesidir. Oysa ona göre Anadolu'da farklı etnik, siyasi ve dinî unsurlar bulunmaktadır ve kaynaşmalar olmuştur¹³. Osman Turan, "*Selçuklular Zamanında Türkiye*" adlı muhteşem eserinde, Batıda ezelden beri savunulan bu görüşü, "*Anadolu'nun Türkleşmesi*" hadisesinin tam anlaşılmasıyla izah eder. Ona göre; "*Selçukluların tarihî rolleri gibi Anadolu'nun Türkleşmesi de nüfus hareketine bağlı olduğu hâlde, büyük Türk muhaceretinin ehemmiyeti kavranmadığı gibi, üzerinde ciddi bir araştırma da yapılmamıştır. Anadolu'ya vuku bulan nüfus akınının azametini bilmeyen birtakım âlimler, bu memleketin Türkleşmesini ya yerli kaynakların imhası veya toptan din değiştirmeleri neticesi sanarak bu sakat görüş üzerinde fikirler bina etmişlerdir.*"¹⁴

Osman Turan'ın işaret ettiği âlimler sadece yabancılar değildir. Batı fikriyatından etkilenmiş veya onların bakış açısını tercih eden yerli unsurların varlığı, özellikle Peacock'un Osman Turan ile aynı kategoride değerlendirdiği Claude Cahen'in eserinin çevirilerinde görülebilir. Hatırlatmak gerekirse ünlü tarihçi Claude Cahen (1909-1991) altyapısını 1940'larda oluşturduğu eserini 1968'de "*La Turquie Pré-Ottomane*" adıyla Fransızca ve "*Pre-Ottoman Turkey: A General Survey of the Material and Spiritual Culture on History (1071-1330)*" adıyla İngilizce olarak bastırır. Ancak bu eserin Türkçe çevirilerinde kitap, adının aslına sadık kalınmadan yayımlanır. Bir çeviride "*Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*" adıyla¹⁵, Tarih Vakfı ve Yurt Yayınları tarafından ise "*Osmanlılardan Önce Anadolu*"¹⁶ şeklinde çevrilerek yayımlanır. Görüldüğü gibi, "*Osmanlılardan Önce Türkiye*" olması gereken eser adından önce Türkiye ismi çıkarılmış; Türkiye tabiri Anadolu'ya dönüşmüştür. İkinci örnekte de Türk adı eserden çıkarılmıştır. Türk ve Türkiye tabirinden rahatsızlık duyulduğu bu çeviri başlıklarında açıkça görülmektedir.

Aslında bu durum, Osman Turan'ın, "*Selçuklular Zamanında Türkiye*" adlı eserini yazma sebebi olarak belirttiği; "*tarih araştırmaları ve kültürü, millî şuur ve mefkûrenin kuvvetlenmesi ve ileri bir millet olmanın başlıca amillerindendir, esasen vatanın tarihine karşı bağlılık tabii ve insanî vasıfların da icabıdır*"¹⁷ sözünün ne derece yerinde söylendiğinin de bir göstergesidir. Özellikle tarih şuurunun gittikçe zayıfladığını düşündüğü için ünlü eserini Malazgirt Zaferi'nin dokuz yüzüncü yıl dönümüne yetiştirme azmi, onun, vatana olan borcunu ödeme idealinde yatar; ama maalesef bu amacına ulaşamaz.

İdeolojik baskı veya tercihlerin ilmî ve tarihî gerçekleri nasıl saptırdığına ait diğer bir örnek Barthold'un eserlerinde de görülebilir. Vasiliy Viladimiroviç Barthold, doktora çalışması olan ünlü eserini 1900 yılında şu adla yayımlamıştı: *Turkestan v epoku mongol'skago nashestvıia*. 1928'de GİBB Vakfı eseri, "*Turkestan to the Mongol Invasion*" adıyla bastı. 1926 yılında İstanbul Üniversitesi'nin daveti üzerine Türkiye'ye gelen Barthold, Türk boylarının tarihi üzerine konferanslar verdi. Bu konferanslar Rusça ve Türkçe olarak hemen basıldı. Türkçede pek çok baskısı olan bu çalışma, "*Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*" adını taşımaktaydı. Yani Türkistan Tarihi, Sovyet Dönemi'yle birlikte Orta Asya'ya dönüşmüştü. A. Batur'un belirttiği üzere Yakubovskiy, hocası Barthold için, "*hayatının son dönemlerinde onun Marksist olduğunu, bu yüzden ilk yazdığı makalelerle daha sonraki makaleler arasında fark bulunduğunu*" söyler. Bu değişim Barthold'un Türkistan yerine neden "*Orta Asya*" kavramını kullandığının veya buna zorlandığının en bariz açıklamasıdır¹⁸.

13 Andrew Charles Spencer Peacock-Sara Nur Yıldız (ed.), *Anadolu Selçukluları, Ortaçağ Ortadoğusu'nda Saray ve Toplum*, YKY, İstanbul 2017, s. 20-21.

14 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1996, s. XXII.

15 Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler* (çvr. Yıldız Moran), İstanbul 1979.

16 Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (çvr. Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

17 Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. XXX.

18 Vasiliy Vladimiroviç Barthold, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, (çvr. Ahsen Batur), İstanbul 2001, s. 6.

Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy de 1941 yılında “*Gasudartsvo Selçukidov Maloy Aziyi*” adlı eserini yazmış ve bu eser tam adıyla “*Küçük Asya’da Selçuklular*” adıyla TTK adına Abdülkadir İnan tarafından çevrilmişti¹⁹. Barthold gibi Gordlevskiy de Türkiye’de bulunmuş ve Z. V. Togan’ın belirttiği gibi Marksist-materyalist bir tarihçilik anlayışı ile eserini kaleme almıştır. Eserde Türkiye veya Anadolu yerine “*Küçük Asya*” tabiri tercih edilmiştir. Küçük Asya tabirini tercih eden diğer bir kişi Speros Vryonis’dir. Anadolu’nun geçirdiği kültür değişimini gözlemleyen yazar, Türklerin Anadolu’yu ele geçirmelerini Anadolu’da Helenizm’in yıkılması şeklinde değerlendirir. Bu nedenle de eserine “*Küçük Asya’da Ortaçağ Helenizminin Çöküşü ve İslamlaşma Süreci*” adını verir²⁰. Küçük Asya tabirinde görüldüğü üzere, A. Tayfun Özcan’ın da belirttiği gibi yakınçağda ve hatta günümüzde antik coğrafya kullanımından ısrarla vazgeçilmemektedir. Hâlbuki Ortaçağ’da Anadolu’ya gelen ve bölgedeki değişimi bizzat gözlemleyen seyyahlar burası için özellikle “*Türkiye*” adını vurgulamışlardır²¹. Simon de Saint Quentin Selçuklu Anadolu’su için 1246’da “*Turquie Regnum*” yani Türkiye Krallığı diyor²². Bu tabir Carpini, M. Polo, Barbaro gibi Ceneviz ve Venedikli tüccar ve seyyahlar tarafından da benzer şekilde kullanılmıştır.

İslam kaynakları, Anadolu’ya genellikle Diyar-ı Rum demişler ve Selçuklulardan bahseden Farsça, Arapça kaynaklarda da bu tabir kullanılmıştır. Günümüzde de ısrarla Rum tabirini canlandırmaya çalışanlar olduğunu görüyoruz. Coğrafi bir tanımlama olarak Osmanlılar tarafından da kullanılan bu tabiri farklı yorumlayanların bulunması oldukça ilgi çekicidir. Peacock paralelinde değerlendirmede bulunan bir yazar, Göçebe Türk beyliğinin, Rum Selçuklu Beyliği’ne ve 13. yüzyıl başlarında Rum Selçuklu Sultanlığı’na dönüştüğünü iddia eder. Selçukluların Pers-İslam modeli hükümdarlığı benimsediklerini ve bu ideoloji üzerine oturduklarını belirtir²³. Bu iddiaya cevap niteliğinde konuyu ele alan Salim Koca ise Malazgirt Zaferi’nden sonra gösterilen faaliyetlerle diğer İslâm toplulukları gibi Türklerin de bir süre “*Diyar-ı Rum*” adıyla andıkları Anadolu’nun adının “*Türkiye*” olduğunu, yani bölgenin bir Türk vatanı hâline getirildiğini söyler. Türk varlığının bu ülkedeki kalıcı tescili de Miryokefalon Zaferi’yle yaptırılmıştır²⁴. Batı dünyasının tarihçileri, henüz Miryokefalon savaşından önce, 2. Haçlı Seferi sırasında (1148) Türklerle dolu olarak gördükleri ve onların büyük bir gayretle savundukları Anadolu’yu bundan böyle Türkiye (Turchia, Turkhia, Turquia) adıyla anmaya başladılar²⁵.

Sonuç

Batı tarihçiliğinden yansıyan ideolojik ve subjektif anlayışa karşı, Türkiye tabirini ilk olarak kullanan öncü tarihçi Fuat Köprülü’dür. Türk Tarih Tezi’nin önemli teorisyenlerinden biri olarak Köprülü, henüz 1923 yılında “*Anadolu İstilasına Kadar Türkiye Tarihi*” adlı eserini hazırlamış ve Atatürk’ün övgüsüne mazhar olmuştur²⁶. Türkiye tabirini ilk kullananlardan bir diğer isim de Mükrimin Halil Yinanç olmuştur²⁷. 1944 yılında basılan eseriyle, Anadolu’nun, Türkiye hâline getirilmesini Malazgirt’ten başlatan tarih anlayışına güzel bir örnek vermiştir. Ancak bu eserlerde Türkiye tabiri, Anadolu’nun eski dönemlerinden cumhuriyetin kuruluşuna kadar olan süreci içine alan umumi bir kullanım olarak dikkati çekmektedir. Ancak ısrarla ve mütemediyen Anadolu Selçukluları yerine “*Türkiye Selçukluları*” lafzını doğrudan ve bilinçli bir şekilde kullanan, Köprülü ve Yinanç’ın

19 Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy, *Küçük Asya’da Selçuklular* (haz. T.Omorov), TTK, Ankara 2015.

20 Speros Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization From the Eleventh Through the Fifteenth Century*, Berkeley, CA, University of California Press 1971.

21 Altay Tayfun Özcan, “XVI. Yüzyıla Kadar Türkiye ve Türkmenya Adının Batı Dünyasında Kullanımı ve Sınırları”, *Türkiyat Mecmuası*, 2012, C. 22, S. 2, s. 68.

22 Peacock-Yıldız, *Anadolu Selçukluları*, s. 14.

23 Songül Mecit, *The Rum Seljuks: Evolution of a Dynasty*, Routledge London and New York, 2014.

24 Salim Koca, “Diyar-ı Rum’un [Roma Ülkesi-Anadolu] Türkiye Hâline Gelmesinde Türk Kültürü’nün Rolü”, *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2008, S. 23, s. 7.

25 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 196; Koca, “Diyar-ı Rum’un [Roma Ülkesi-Anadolu]...”, s. 16

26 Hanefi Palabıyık, “Ord. Prof. Dr. Mehmed Fuad Köprülü İlmî Hayatı ve ‘Türkiye Tarihi’ Eseri Münâsebetiyle Tarih Anlayışı”, *Atatürk Dergisi*, S. III/3, 2003, s. 7-29.

27 Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi: Selçuklular Devri I-II* (haz.: Refet Yinanç), TTK, Ankara 2020.

talebesi durumunda olan Osman Turan'dır. 1958 yılında yazdığı “*Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*” ve Köymen'in tabiriyle en önemli eseri olan “*Selçuklular Zamanında Türkiye*” (1971) adlı çalışmaları, Anadolu veya Diyar-ı Rum olarak adlandırılan fiziki coğrafyanın artık siyasi coğrafya olarak “*Türkiye*”ye dönüştüğünü ve böyle anılması gerektiğini bizlere göstermiştir. Dolayısıyla bu tabire itiraz edenler veya tahrifatta bulunanlar aslında bu coğrafya üzerindeki Türk varlığından rahatsız olanlardır, diyebiliriz.

Kaynakça

- BARTHOLD, Vasiliy Vladimiroviç, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, (çvr. Ahsen Batur), İstanbul 2001.
- BİRİNCİ, Ali, *Osman Turan*, Alternatif Yay., 2002.
- BOLAT, Kasım, “Milli Tarihin İnşası”, *Tarih Okulu*, 2011, S. XI, s.131-138.
- BULDUK, Üçler, “Halil İnalcık’ın Ardından”, *OTAM*, S. 40, 2018, s. 1-8.
- CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (çvr. Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.
- CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler* (çvr. Yıldız Moran), İstanbul 1979.
- EYİCE, Semavi, “Atatürk’ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü: Türk Tarihinin Ana Hatları”, *Belleten*, C. 32, S. 128, 1968, s. 509-528.
- GORDLEVSKİY, Vladimir Aleksandroviç, *Küçük Asya’da Selçuklular* (haz. T.Omorov), TTK, Ankara 2015.
- İNALCIK, Halil, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluşu ve İlk Yılları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, Ankara 2003, s.199-202.
- KAFALI, Mustafa, “Trabzon’un Yetiştirdiği Mümtaz Sima; Osman Turan”, *Trabzon Tarihi İlmi Toplantısı, Bildiriler*, Trabzon 1999, s. 17-21.
- KOCA, Salim, “Diyar-ı Rum’un [Roma Ülkesi-Anadolu] Türkiye Hâline Gelmesinde Türk Kültürü’nün Rolü”, *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 23, 2008, s. 1-53.
- KOCA, Salim, “Turan, Osman”, *DİA*, C. 41, s. 410-412.
- KOCA, Salim, “Selçuklu Devri Tarihçisi, Fikir ve Siyaset Adamı Olarak Osman Turan (1914-1978)”, *Türk Yurdu*, S. 281, 2011, s. 204-212.
- KÖYMEN, M.A., Takdim: “Osman Turan’ın Hayatı, Eserleri ve Fikirleri”, *Türk Cihan Hakimiyeti Tarihi C. I-II*, Nakışlar Yayınevi (5 Baskı-Tarihsiz), s. 13-36.
- MECİT, Songül, *The Rum Seljuks: Evolution of a Dynasty*, Routledge London and New York, 2014.
- ÖZ, Mehmet, “Osman Turan’ın Tarih Metodolojisi”, *Türk Kültürü*, S. 424, 1998, s. 34-39.
- ÖZCAN, Altay Tayfun, “XVI. Yüzyıla Kadar Türkiye ve Türkmenya Adının Batı Dünyasında Kullanımı ve Sınırları”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 22, S. 2, 2012, s. 63-82.
- PALABIYIK, H., “Ord. Prof. Dr. Mehmed Fuad Köprülü İlmî Hayatı ve ‘Türkiye Tarihi’ Eseri Münâsebetiyle Tarih Anlayışı”, *Atatürk Dergisi*, S. III/3, 2003, s. 7-29.
- PEACOCK, Andrew Charles Spencer-YILDIZ, Sara Nur, (ed.), *Anadolu Selçukluları, Ortaçağ Ortadoğusu’nda Saray ve Toplum*, YKY, İstanbul 2017.
- ŞİMŞEK, Ahmet-SATAN, Ali, *Milli Tarihin İnşası*, Tarihçi Kitabevi, 2011.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1996.
- TURAN, Osman, *Türk Cihan Hakimiyeti Tarihi C.I-II*, Nakışlar Yayınevi (5 Baskı-Tarihsiz).
- VRYONİS, Speros, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization From the Eleventh Through the Fifteenth Century*, Berkeley, CA, University of California Press 1971.
- YİNANÇ Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi: Selçuklular Devri I-II*, (haz.: Refet Yinanç), TTK, Ankara 2020.

Extended Abstract

Osman Turan is one of the most important historians of our country in the field of Medieval Turkish History and especially the Seljuks of Turkey. Born in Trabzon in 1914, Osman Turan is one of the first students of the Faculty of Language, History-Geography founded by Atatürk.

Atatürk laid the foundations of the Turkish Historical Society in 1931 in order to prove that Turkishness has a deep-rooted history that deserves to be included in contemporary civilizations. He also instructed the establishment of the Faculty of Language, History and Geography. Halil İnalcık claims that Atatürk founded the Faculty of Languages, History-Geography to implement the Turkish History Thesis and to support it scientifically. This thesis is based on the existence of Turks in the history of humanity and as a part of ancient civilizations. This faculty, which will be the academic laboratory for the evolution of Anatolia, which is the last stop of this deep-rooted culture, to Turkey, will also play an important role in the construction of the young Republic. For this purpose, faculty members and teachers will be trained, which is greatly needed. As a matter of fact, Osman Turan became one of the first students of the Faculty of Language, History and Geography in 1936. Head of the Middle Ages/Medieval Chair at the Faculty of Languages, History and Geography, Prof. Dr. M. Fuat Köprülü, took this young man who attracted his attention when he was still an undergraduate student, as a “scientific assistant” in 1940. Osman Turan was the first doctoral student of Köprülü. He received his doctorate in 1941 with his work “Turkish Calendar with 12 Animals.”

There are important studies that convey Osman Turan’s life, and intellectual world to us. Especially M. Altay Köymen and Ali Birinci should be mentioned first. We find the most detailed information about Osman Turan’s life and works in Ali Birinci’s works. The introductory article written by Mehmet Altay Köymen to Osman Turan’s magnificent work, “Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi” (The History of the Turkish World Sovereignty), is also noteworthy. Salim Koca, who was a doctoral student of Köymen, also wrote Osman Turan in the Encyclopedia of Islam and various journals. Mustafa Kafalı, who grew up in Osman Turan’s last years at the Faculty of Language, History-Geography (1953-1954), continued his communication with him in the following years. Therefore, the memories of Kafalı are very important. While Osman Turan carried out studies on Central Asia and pre-Islamic periods in his first studies, he turned to Seljuk history since he received the associate professorship in 1944.

Mehmet Altay Köymen states that Osman Turan gained the freedom of movement by taking the title of associate professor, and he made a change in his scientific study plan as follows; “Just like the Turks migrated and settled in Anatolia from Central Asia, Osman Turan, with a good decision, moved from the Central Asian Turkish history and civilization to the history of this new homeland of the Turks, just like his ancestors, and settled on Anatolia. Indeed, Anatolian Seljuk History constituted the center of Osman Turan’s scientific studies until the end of her life.” It is thought that Osman Turan’s adoption of the understanding of national history played an important role in this choice. As a matter of fact, traces of an Anatolian/Turkey centered scientific and intellectual movement can be traced in Mükrimin Halil Yinanç and Osman Turan. While some historians such as Peacock accept that Osman Turan could not be surpassed in the subject of Anatolian Seljuk History, they do not find it correct that Turan uses the term “Turkish Seljuks” and thus equates Anatolian history with the history of Turkey. According to him, there are different ethnic, political and religious elements in Anatolia and there were fusions.

Osman Turan, in his work titled “Selçuklular Zamanında Türkiye” (“Turkey in the Time of the Seljuks”), determines that the Turkification and nationalization of Anatolia could not be fully understood in the West - even not digested - and dwells on the reasons for this. According to him “Although the Turkification of Anatolia, like the historical roles of the Seljuks, is dependent on the population movement, the importance of the great Turkish emigration has not been grasped and no serious research has been done on it. Some scholars, who do not know the magnitude of the population influx that took place in Anatolia, thought that the Turkification of this country was the result of either the destruction of local resources or wholesale conversions, and they built their opinions on this crippled view.”

Scholars pointed out by Osman Turan are not only foreigners. The presence of some people who have been influenced by Western thought or prefer their point of view can also be seen in the translations of Claude Cahen’s work, which Peacock evaluates in the same category as Osman Turan. His work, which should have been translated into Turkish as “Turkey Before the Ottomans” (Osmanlılardan Önce Türkiye), was translated into Turkish as «Turks in Anatolia Before the Ottomans» (“Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler”) and “Anatolia Before the Ottomans” (“Osmanlılardan Önce Anadolu”). Turkey was removed in the title of the work and then it has become Anatolia. It is clearly seen in these translation titles that there is a discomfort with the term “Turk” and “Turkey”. Another example of how ideological pressures or preferences distort scientific and historical facts can be seen in Barthold’s works. Barthold, who used the term Turkistan in his works during the Tsarist period, published the conferences he gave in Turkey, where he came upon the invitation of Istanbul University in 1926, under the name of “Lectures on Central Asian Turkish History.” In other words, the History of Turkestan has turned into Central Asia with the Soviet Era. Likewise, Gordlevskiy and Speros Vryonis preferred the naming of “Asia Minor” instead of the terms Turkey and Anatolia. As A.Tayfun Özcan stated, the use of ancient geography is persistently not abandoned in recent times and even today. However, travelers who came to Anatolia in the Middle Ages and personally observed the change in the region emphasized the name “Turkey” for this place. While “Diyar-ı Rum” in Arab and Persian sources is used as a geographical description, there are even those who use this term as an ethnic characterization or as an example that Anatolia could not be Turkified. Against this kind of deliberate work, Osman Turan persistently and consistently put it in the literature by using the expression “Turkey Seljuks”.

Yazar Adı-Soyadı	Üçler BULDUK
Author Name-Surname	Üçler BULDUK
Yazar katkı oranı	Eşit
Author contribution percentage	Equal
Makale adı	Osman Turan ve Selçuklu “Türkiye”sinin İnşa Süreci
Article name	Osman Turan And The Construction Process Of Seljuk “Turkey”
Geliş- Kabul Tarihi	2 Mayıs 2023 - 9 Haziran 2023
Received-Accepted Date	2 May 2023 - 9 June 2023
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: Dört iç hakem (Editör, Alan Editörü, Türkçe ve İngilizce Dil Editörleri) İçerik İnceleme: İki dış hakem
Reviewers	Preview: Four internal reviewer (Editor, Field Editor, Turkish and English Language Editors) Content review: Two external reviewer.
Etik	Bu çalışmada etik ilkelere uyulmuştur.
Ethic	Ethical principles were followed in this study.
Benzerlik taraması	Yapıldı - Turnitin
Plagiarism checks	Done - Turnitin
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması yoktur.
Conflict of Interest	There is no conflict of interest.
Finansman	Herhangi maddi bir destek alınmamıştır.
Grant Support	No financial support was received.
Etik Beyan	
Ethical Statement	
Etik Kurul İzni	
Ethics committee approval	
Telif Hakkı	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.
Copyright	Authors retain the copyright of their article.